

Beschouwing

Generaal De Gaulle regeert over zijn graf

De Britse en Franse strijdkrachten, een vergelijking

Jaap Anten en Anne Tjepkema

‘La France n’a pas d’amis, elle n’a que des intérêts’ — Charles de Gaulle

‘We have no eternal allies, and we have no perpetual enemies. Our interests are eternal and perpetual, and those interests it is our duty to follow.’ — Lord Palmerston

Vaak hoort men zeggen dat de gevolgen van Brexit met name voor de Europese samenwerking op defensiegebied zeer nadelig zijn. Het waarschijnlijke verlies van de Britse strijdkrachten, ‘ongeëvenaard in Europa’, zou de Europese samenwerking op veiligheidsgebied een gevoelige tik toebrengen. Het is zeer de vraag of deze hypothese juist is. Vele vormen van defensiesamenwerking trekken zich nauwelijks wat aan van NAVO- of EU-loyaliteiten. Bij wijze van voorbeeld: de Scandinavische landen volgen niet hetzelfde lidmaatschapspatroon van internationale militaire organisaties en toch is het waarschijnlijk dat in geval van een dreiging alle vier zich zullen aansluiten bij een Europese coalitie die eenzelfde doel beoogt. Men kan veilig aannemen dat het Verenigd Koninkrijk zich bij een dergelijke coalitie zal aansluiten, al was het maar uit eigenbelang. Zijn de strijdkrachten van de Britten werkelijk zo ongeëvenaard als zij zelf beweren?

Om de kwaliteit ervan naar waarde te schatten maken wij een vergelijking met de Franse. De twee landen hebben een vergelijkbare bevolkingsgrootte, een ongeveer even groot bruto binnenlands product, een prominent koloniaal verleden en zijn beide lid van de Veiligheidsraad van de VN. Ook hun visies op politieke strategie en de militaire inzet bij counter-insurgency operaties kent vele raakvlakken. Beide landen voldoen min of meer aan de 2%-norm, het binnen de NAVO afgesproken percentage van het BBP bestemd voor defensie. Die 2% is in beide landen trouwens eerder het product van creatief boekhouden dan van een precies percentage. In 2013 heeft Parijs het meest recente *Livre Blanc de Défense et de Sécurité* gepubliceerd met een projectie naar 2025.¹ Dat jaartal was in Londen eveneens uitgangspunt voor de *Strategic Defence and Security Review 2015*.² Beide documenten maken melding van een grotere nadruk op special forces, cyber, onbemande vliegtuigen en dus op inlichtingen. Wij maken de vergelijking aan de hand van vier deelonderwerpen: de nucleaire strijdkrachten, de marines, de landmachten en de luchtmachten. De nadruk ligt op slagkracht en daarbij negeren wij bijvoorbeeld de Gendarmerie, van oudsher onderdeel van de Franse defensie, omdat er aan Britse zijde geen militair equivalent bestaat.

De samenwerking tussen beide krijgsmachten loopt sinds 1998, toen de akkoorden van St Malo tussen Chirac en Blair werden gesloten. Deze kregen laatstelijk in 2010 een vervolg in *The Lancaster House Treaties* tussen Cameron en Sarkozy, met afspraken over onder meer *Combined Joint Expeditionary Force* samenwerking.³ Naar onze mening leeft dit soort afspraken sterker bij politici dan bij militairen. Positief is dat er over en weer opperofficieren zijn geplaatst, dat er samenwerking is in enkele materieelontwikkelingen (zoals *Unmanned*

Air Systems en *Mine Counter Measures*), maar gezamenlijke oefeningen bijvoorbeeld vinden slechts op een laag niveau plaats. Bij de Franse marine en luchtmacht spiegelen de opperofficieren zich liever aan de Amerikanen dan aan de Britten, die overigens nog meer geneigd zijn hetzelfde te doen. De verstandhouding tussen de landmachten is koel. Hoge verwachtingen inzake interoperabiliteit bij vliegkampschepen zijn door tegengestelde materieelbeslissingen, die deels al van voor de scheepsontwerpen dateren, op niets uitgelopen. Van gezamenlijke luchtmachtoefeningen zeggen insiders dat vertalings- en communicatieproblemen een belangrijke hinderpaal vormen bij het nemen van tijdige en accurate beslissingen.⁴

De nucleaire strijdkrachten

De Britse nucleaire poot bestaat uit vier Vanguard-onderzeeboten met elk zestien Trident-2 D-5 SLBM's aan boord. Het arsenaal telt 215 kernkoppen van 90 tot 150 kiloton. Het plan om per boot niet meer dan acht raketten met in totaal hooguit 40 koppen operationeel te hebben is verwezenlijkt.⁵ De Tridents zijn niet alleen van Amerikaanse makelij, maar ook leunen de Britten voor strategische inlichtingen geheel op de Amerikaanse satellietssystemen. De opvolging van de Vanguards levert enorme problemen. Zij zijn min of meer gelijktijdig, tussen 1993 en 1998, in dienst gesteld. Hun oorspronkelijke levensduur was bepaald op slechts 25 jaar; deze is recent met veel moeite opgerekt tot 32 jaar. Blokveroudering dreigt en daarmee een kostenpiek: alle boten 'tegelijk' vervangen voor 2030. De kostenreducties om de vier boten te ontwerpen voor slechts twaalf Tridents (waarschijnlijk zoals nu al slechts acht aan boord) en mogelijk een project van maar drie boten doen hier onvoldoende aan af. Er woedt een nationaal debat over hun betaalbaarheid. Daar komen dan nog de gevolgen van de Brexit bij, met als extra zwaard van Damocles een mogelijke Schotse onafhankelijkheid: de thuisbasis Faslane ligt in Schotland. Daar komt nog eens bij dat de Verenigde Staten en Engeland de komende halve eeuw politiek uit elkaar kunnen groeien, wat consequenties heeft voor de Britse onafhankelijkheid.

De Franse nucleaire strijdkrachten (*force de dissuasion française* oftewel *force de frappe*) kennen eveneens een onderzeeboottak, met vier boten van de Triomphant-klasse. Elk voert net als de Britse zestien raketten. De vervanging van oudere door de gloednieuwe M-51, gebaseerd op technologie van de stuwketten van Ariane-5, is vrijwel voltooid. De vervanging van hun kernkoppen door de zeer moderne TNO (*tête nucléaire océanique*) is al begonnen. Uit kosten oogpunt worden de zes koppen van elk 100 kiloton per raket teruggebracht tot vier. Binnen de beslissing van generaal De Gaulle in de jaren 1960 om zelf onderzeeboten met eigen wapens te ontwikkelen zijn de Franse boten meer na elkaar gebouwd dan gelijktijdig. Er is dan altijd een ervaren bouwteam aanwezig. Ze zijn dan ook beter gebouwd dan de Britse. Hun feitelijke levensduur valt nu, net als de Amerikaanse Ohio-klasse, op te rekken tot 42 jaar, tien jaar meer dan de Britse. De huidige Franse boten zijn tussen 1997 en 2011 in dienst gesteld. De piek van blokveroudering is dus veel kleiner en verder weg dan bij de Britten, terwijl de Fransen niet afhankelijk zijn van Amerikaanse technologie en satellietssystemen.

Bovendien beschikt Frankrijk over 54 ASMP-A (*air sol moyenne portée-améliorée*) raketten onder vliegtuigen met een kop van 300 kiloton, een snelheid van mach-3 en een bereik van 500 km. Ze zijn vooral bedoeld als 'pre-strategische' waarschuwing voordat de

onderzeeboten gaan lanceren. Vanaf 2018 zouden er voldoende *Rafales* gebouwd moeten zijn om hun enige lanceerplatform te vormen, zowel te land als op het vliegekampschip *Charles de Gaulle*. Bij elkaar bezit Frankrijk volgens president Hollande 300 kernkoppen, dus meer dan de Britten.⁶ Het Franse Helios-II satellietstelsel vormt de basis voor de verwerving van de benodigde inlichtingen. Eigen tankvliegtuigen zorgen voor voldoende bereik. De Franse nucleaire strijdkrachten zijn dus niet alleen breder geëquipeerd dan de Britse, maar ook, zoals De Gaulle wenste, onafhankelijk van bondgenootschappelijke middelen en politieke beslissingen.

De marines

In Groot-Brittannië zijn nu de twee vliegekampschepen van de Queen Elizabeth-klasse in aanbouw. Het idee hierachter lijkt niet gek: er is maar één tegelijk in dienst, de ander in groot onderhoud of reserve.⁷ Dat zou, vanwege een relatief kleine bemanning en zuinige voortstuwing, goedkoper zijn dan hun drie ruim drie maal kleinere voorgangers, waarvan er twee tegelijk in dienst waren. De Queen Elizabeth nadert haar indienststelling, maar de financiering voor de 30 F-35B's (JSF) met een 'surge' van 40 per schip, plus meer voor training, onderhoud en verliezen, is nog onzeker. Aangezien er bij teruglopende budgetten nu 24 zijn toegezegd aan de *Royal Navy* in 2023 (en 18 aan de RAF), krijgt de rest van de vloot nog meer klappen. Zo lijkt het erop dat het totaal van maar 19 torpedootjagers en fregatten niet wordt gehaald. De zes torpedootjagers (plan is terug naar vijf) van de Daring-klasse zijn per stuk veel duurder dan onze vergelijkbare De Zeven Provinciën. De rest zou tegen 2030 moeten bestaan uit 13 fregatten van het Type 26, het worden er maar acht. Het restant hoopt men met een goedkoper type te halen. Het aantal aanvalsonderzeeboten zal in 2024 bestaan uit zeven moderne, alle nucleair voortgestuwd. Gegeven onderhoud, opleiding en escorte voor een vliegekampschip zijn er misschien twee of drie permanent vrij beschikbaar.

Voor de Marine Nationale geldt hetzelfde: zes nucleaire aanvalsonderzeeboten, die tussen 2019 en circa 2028 alle zullen zijn vervangen door de Suffren-klasse. Deze vormen net als bij de Britten het zwaartepunt van de slagkracht. Begin 2015 bijvoorbeeld bracht de stokoude nucleaire Saphir tijdens een oefening de Amerikaanse supercarrier Theodore Roosevelt met twee escorteurs 'tot zinken'.

De Marine Nationale is het aantal 48 te bouwen *Rafales* al zeer dicht genaderd, maar omdat het enige (nucleaire) vliegekampschip *Charles de Gaulle* er maximaal 30 kan voeren, er één squadron aan wal blijft en vanwege verliezen (inmiddels vier) is dit uiterst mager. De hoop op een tweede vliegekampschip is langdurig begraven. De luchtverdediging bestaat uit twee fregatten (vergelijkbaar met de Britse Darings), twee oude fregatten worden vervangen door een luchtverdedigingsvariant van het goedkopere Fremm-fregat. Voor beide typen werkt Frankrijk samen met Italië. Zes andere Fremms moeten in 2019 in dienst zijn voor onderzeebootbestrijding. De vijf overige fregatten zullen van het nog goedkopere type FTI (*frégate de taille intermédiaire*) zijn. Het totale aantal eerstelijnsfregatten zal tegen 2025 (net als nu) dus 15 bedragen, tegen Groot-Brittannië hooguit 18 fregatten en torpedootjagers.

Ten slotte bezit Frankrijk 28 maritieme patrouillevliegtuigen: verbeterde Atlantiques. De Britten tot voor kort nul, maar wegens Russische onderzeebootactiviteiten nabij Faslane zijn

er hals over kop negen Amerikaanse P-8 Poseidons besteld. Al met al oogt de toekomst van de Marine Nationale zonder de financiële molenstenen van Vanguard en F-35B gunstiger dan van haar overbuurman.

De landmachten

Waar Groot-Brittannië als een maritieme natie geldt, is Frankrijk eerder een continentale. In de praktijk lopen de kwaliteiten van beide legers echter niet ver uiteen. De Britse expeditionaire strijdmacht bestaat uit een divisie die naar behoefte uit een selectie van vijf brigades kan worden samengesteld. De zesde brigade (mariniers) rouleert bij missies meestal mee. Het Franse leger telt zeven expeditionaire brigades, waarvan de nimmer ingezette Frans-Duitse brigade nauwelijks meetelt vanwege te uiteenlopende politieke inzichten. Van de overige zes brigades zijn twee uitgerust met 200 zware LeClerc-tanks. De Britse landmacht telt 170 vergelijkbare Challenger 2-tanks, het zwaarste wapensysteem van drie snel inzetbare brigades.

In aantallen gevechtshelikopters doen beide legers niet voor elkaar onder: 67 Tigres versus 67 Apaches. Wel is er in Frankrijk een meerbehoefte aan Tigres in de plannen opgenomen. De Apache is zwaarder dan de Frans-Duitse Tigre en kan meer wapens meenemen. De Britse strijdkrachten kennen een *Joint Forces Helicopter Command* met onder meer 60 Chinook-helikopters, terwijl de Franse helikopterslagkracht bij de landmacht hoort. Beide landmachten hebben een zekere achterstand opgelopen in de vervanging van materieel, de Britse iets meer dan de Franse.

De luchtmachten

De Royal Air Force verkeert wat betreft de jachtvliegtuigen in een ingrijpende transitie. De luchtverdedigingsvariant van de Tornado is allang uitgefaseerd. Van de aanvalsversie GR-4 resteren nog zo'n 80 verouderde exemplaren. De Tornado moet pas over een jaar of tien geheel zijn vervangen door de Typhoon II (Eurofighter). Dit is een rasechte jager, die echter wegens geldgebrek nooit tegelijkertijd tot aanvalplatform is ontwikkeld. De Typhoon is, net als de Tornado, een samenwerkingsproject met vooral Duitsland. Het bereiken van overeenstemming over ingrijpende moderniseringën loopt vaak dood. Dit toont de keerzijde van de zo gepropageerde Europese militaire samenwerking. De RAF heeft — geen wonder — tevergeefs getracht het aantal bestelde toestellen (160) te verminderen.

Het tweede jachtvliegtuig is de F-35B, de versie die verticaal kan landen en stijgen vanaf de twee genoemde vliegveldschepen. Hiervan zijn 48 stuks besteld, de droom van 138 zal zelfs bij ruimere middelen een droom blijven. Deze versie van de F-35 heeft een kleiner bereik dan de F-35A (landversie), de F-35C (zeeversie) en de Rafale. De Armée de l'air heeft de Rafale ontworpen om alle eerdere types te vervangen door dit ene. Tot deze vervanging over zo'n tien jaar voltooid is moet de luchtmacht daarnaast ook leunen op de Mirage 2000, waarvan nog 55 stuks worden gemoderniseerd om de vertraagde oplevering van de Rafale te compenseren. De Rafale is een echte *joint strike fighter*: tegelijk ontworpen als eenpersoons jachtvliegtuig (Rafale C), als tweepersoons aanvalsvliegtuig (Rafale B) voor de luchtmacht en als eenpersoons jager-aanvalsvliegtuig (Rafale M) voor de marine. De M-versie is als enig buitenlands vliegtuigtype zelfs gecertificeerd voor operaties aan boord van

Amerikaanse vliegekampschepen. Het totaal aantal jachtvliegtuigen wordt in 2025 begroot op 225.

Wij beoordelen de Franse jachtvliegcapaciteit, gegeven de onzekerheid over de vervolgaankopen van de Britse F-35B, diens prestatiebeperkingen en de eenzijdige geschiktheid van de Typhoon II als superieur.

Bij het luchttransport heeft de RAF sterke troeven in handen met een veelzijdige vloot (C-130 Hercules, C-17 en Airbus A-400M). De Fransen streven naar liefst 50 toestellen van het type A-400M (10 afgeleverd). Zolang de ontwikkeling van de Airbus nog in zwaar weer verkeert, terwijl de C-160 Transall op zijn laatste benen loopt, wordt het gat in de behoefte gevuld met de aankoop van extra C-130's. De tankervloten van beide luchtmachten zijn vergelijkbaar in grootte. De Franse tankervloot heeft primair een strategische (nucleaire) missie. De Britse capaciteit is moderner en wordt deels door een particulier bedrijf geleverd. In dit domein is de Britse vloot veelzijdiger en meer capabel.

Slotbeschouwing

Naar onze opvatting zijn de Franse strijdkrachten in belangrijke opzichten superieur aan de Britse, zowel in aantallen als in kwaliteit. Beide organisaties kampen met grote financiële uitdagingen. Medio 2015 dreigden de Franse bevelhebbers president Hollande met aftreden omdat zij verdere bezuinigingen (een landmachtbrigade was al opgeheven) onaanvaardbaar achtten. De terreuraanslagen van het najaar speelden de heren in de kaart: ongeveer 80% van de bezuinigingen werd teruggedraaid. Er kwam meer ruimte voor nationale taken, waarvoor het reservistenbestand werd uitgebreid. Door de diensten op straat lijdt de militaire geoefendheid van de beroepseenheden wel ernstig.

De Franse staat is in sterke mate top-down georganiseerd en kent daardoor meer cohesie dan de Britse die meer marktgericht is. Bij de vervangingsprogramma's van de krijgsmacht kan de Franse overheid beter plannen. De kwaliteit van het materieel conform de eisen van de krijgsmachtdelen staat voorop. De Franse krijgsmacht is nog groot genoeg om van complexe wapensystemen voldoende betaalbare aantallen (onderzeeboten, vliegtuigen, tanks) te produceren, maar de kosten daarvan nemen disproportioneel toe en dus ontkomt ook de Franse defensie niet aan internationale samenwerking op andermans voorwaarden. Uit de hand gelopen programma's als de NH-90 en de Airbus A-400M tonen de zwakke kanten daarvan aan.

Bij de Britten dateert de afhankelijkheid van de Amerikanen al van de jaren zestig. Deelname aan Europese programma's heeft nogal eens tot matige resultaten geleid. Daarbij komt dat de Britse wapenprogramma's aan een minder strak langetermijnbeleid onderhevig zijn, wat wordt verergerd door beleidsomslagen en het mislukken van materieelontwikkelingen. Zo is de ontwikkeling van het eigen Nimrod MRA4 maritieme patrouillevliegtuig stopgezet, toen kosten en tijdsoverschrijdingen geheel uit de hand liepen. De relatie tussen defensie en nationale industrie is in veel landen enigszins pervers. Waar in Nederland defensie als een kostenpost wordt gezien, geldt in Frankrijk en Engeland defensie meer als een bron van kansen voor de nationale industrie. Frankrijk heeft beter door dat de staat defensieprojecten moet waarborgen en niet zozeer 'de vrije markt'. Ook al

heet dit protectionisme, het telt dat de Franse defensie-industrieën door beleidsconsistentie meer kwaliteit leveren dan de Britse.

Generaal De Gaulles nadruk op de Franse onafhankelijkheid betaalt zich dus terug. En de hypothese dat Brexit nadelige gevolgen voor de Europese defensie zou hebben, kan naar de prullenbak.

Dr. Jaap Anten is maritiem historicus, drs. Anne Tjepkema is kolonel-vlieger b.d. Koninklijke Luchtmacht en krijgswetenschapper.

¹ 'Livre Blanc, Défense et Sécurité Nationale', Paris, juillet 2013.

² 'SDSR 2015', London, November 2015.

Zie ook Kees Homan, 'An element of stability, The British Strategic Defence and Security Review 2015', *Atlantisch Perspectief*, 2015-6.

³ Voor een commentaar van *Chatham House*, zie 'Franco-British Defence and Security Treaties: Entente while it lasts?', maart 2011, www.chathamhouse.org.

⁴ Peter Goldstein en André Adamson, 'The Trilateral Strategic Initiative', *Air & Space Journal*, Winter 2016, p. 78.

⁵ Richard Norton-Taylor e.a., 'Trident: what you need to know before the parliamentary vote', *The Guardian*, 16 juli 2016.

⁶ Aantallen kernkoppen en ASMP's is genoemd door president Hollande: 'De quoi l'arsenal nucléaire de la France est-il composé?', *Le Monde*, 21 februari 2015, www.lemonde.fr.

⁷ Op internetfora valt ook te lezen dat beide vliegekampschepen bemand worden. De SDSR 2015 is hier vaag over.